

Adam Kubiś

"Odkrywanie siebie w dialogu z Jezusem : narracyjna lektura Ewangelii wg św. Jana", Wojciech Pikor, Pelplin 2014 : [recenzja]

Verbum Vitae 26, 203-210

2014

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Ks. WOJCIECH PIKOR, *Odkrywanie siebie w dialogu z Jezusem*. Narracyjna lektura Ewangelii wg św. Jana (Biblioteka „Pastores”; Pelplin: Bernardinum 2014). Ss. 297. 24,90 zł. ISBN 978-83-7823-510-1

Autor książki, ks. Wojciech Pikor jest znanym i cenionym biblistą polskim. Swoje specjalistyczne studia biblijne rozpoczynał na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim, gdzie uzyskał tytuł licencjata teologii biblijnej (1996) i kontynuował na dwóch rzymskich uczelniach, Papieskim Instytucie Biblijnym (licencjat nauk biblijnych, 1999) oraz Papieskim Uniwersytecie Gregoriańskim (doktorat teologii biblijnej, 2001). Rozprawa doktorska, wydana drukiem w prestiżowej serii „Tesi Gregoriana. Studia Theologia” (nr 88, 2002), dotyczyła Księgi Ezechiela (*La comunicazione profetica alla luce di Ez 2–3*). To właśnie *Corpus Propheticum* stało się uprzywilejowanym terenem dalszych badań Autora. Zaowocowały one zarówno habilitacją, poświęconą prorocत्वu Izajasza (*Soteriologiczna metafora wody w Księdze Izajasza*, KUL 2009), jak i książką profesorską, która ponownie traktowała o Księdze Ezechiela (*Rola ziemi Izraela w przymierzu Boga z Izraelem. Studium historyczno-teologiczne Księgi Ezechiela*, KUL 2013). Autor jest niestrudzonym popularyzatorem wiedzy biblijnej, czego owocem jest kilka powszechnie cenionych pozycji książkowych: *Biblijne pytania o Boże miłosierdzie* (Bernardinum 2004); *Biblijne drogi ku braterstwu. Materiały, metody, inspiracje* (Jedność 2007); *Czytamy Stary Testament. Ćwiczenia do wykładów z biblistyki* (Jedność 2007); *Jak powstało Pismo Święte? Historia tekstu Biblii* (Jedność 2010); *Bóg, woda i człowiek. Biblijne scenariusze*

do katechezy młodzieży, dorosłych oraz formacji biblijnej w parafii (Wyd. św. Wojciecha 2010); *Przypowieści Jezusa. Narracyjny klucz lektury* (Jedność 2011). Powyższy wykaz publikacji pokazuje niezwykle szerokie spektrum poruszanych tematów, co jest bez wątpienia świadectwem erudycji Autora. Porusza się on bowiem z równą lekkością pióra i znajomością tematu po zagadnieniach wprowadzających (książka o powstaniu Pisma Świętego), duszpastercko-katechetycznych (książka poświęcona braterstwu czy symbolice wody), tematach teologicznych (książka omawiająca temat miłosierdzia), egzegezie Starego Testamentu (rozprawy naukowe wraz książką zawierającą ćwiczenia do wykładów) i Nowego Testamentu (książka poświęcona przypowieściom Jezusa). Dla całościowej prezentacji sylwetki Autora należy wspomnieć o jego długoletniej, owocnej pracy dydaktycznej, która znajduje swoje pozytywne przełożenie w jakości piśmiennictwa Autora. Wspomniane publikacje ks. Pikora charakteryzuje bowiem niezwykle klarowność w przekazie nieraz zawitych zagadnień i problemów. Od 2001 r. po dzień dzisiejszy Autor jest wykładowcą w seminarium duchownym w rodzinnej diecezji pelplińskiej. W latach 2003-2014 był asystentem, adiunktem i profesorem uczelnianym w Instytucie Nauk Biblijnych KUL, gdzie w rocznych plebiscytach studenckich zaliczany był do grona najlepszych pedagogów Wydziału Teologii KUL. Od października 2014 r. Autor jest profesorem Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. Należy także docenić popularyzowanie rzetelnej wiedzy biblijnej poprzez pracę w redakcji półrocznika „Verbum Vitae”, gdzie w latach 2007-2009 Autor pełnił funkcję sekretarza redakcji, a w latach 2010-2014 zastępcy redaktora naczelnego.

Najnowsza książka Autora swoim charakterem łączy się z pokaźną już liczbą publikacji popularyzujących wiedzę biblijną. Tym razem, polem zainteresowania ks. Pikora stała się Ewangelia Janowa. Książka składa się z pięciu zasadniczych części: przedmowy autorstwa ks. prof. Henryka Witczyka, wstępu, dwudziestu pięciu krótkich rozdziałów, słownika i bibliografii. Zastanawia brak zakończenia, tu-

dzień podsumowania całości. Wydaje się jednak, iż brak ten jest po części uzasadniony charakterem książki, która służyć ma jako swoisty przewodnik, czy jak stwierdza autor „komentarz”, służący pomocą w indywidualnej medytacji nad poszczególnymi fragmentami Ewangelii Janowej. Książka zatem winna być czytana w krótkich odcinkach, po rozdziale, a nie *in extenso*. Brak zakończenia zaprasza czytelnika do „dopisania” własnego podsumowania lektury, medytacji i modlitwy tekstem Czwartej Ewangelii której przewodnikiem jest książka Autora.

Zasadniczy trzon książki tworzy dwadzieścia pięć dialogów opisanych na kartach Ewangelii Janowej. Nie jest to liczba wszystkich dialogów występujących w tej Ewangelii, jednak taki ich wybór podyktowany jest podwójną specyfiką każdego z nich: (1) charakteryzują one samego Jezusa, a jednocześnie (2) przedstawiają charakterystykę rozmówców Jezusa. Główną koncepcję książki stanowi zatem splot trzech idei: tożsamości Jezusa, tożsamości Jego rozmówców oraz dialogu, jako formy literackiej pozwalającej odkryć tożsamość interlokutorów. Cel każdego Janowego dialogu jest tożsamy z celem Ewangelii i jest nim ukazanie tożsamości Jezusa, prawdziwego Boga i prawdziwego Mesjasza. W istocie każda perykopa Janowa odpowiada na pytanie: *Kim jest Jezus?* Co jednak ważne, każda z tych perykop jest także przestrzenią odkrycia tożsamości czytelnika, który może stać się uczniem Jezusa lub (już nim będąc) umocnić swą tożsamość bycia uczniem (por. ambiwalentne tłumaczenie czasownika *wierzyć* opisującego cel Ewangelii w J 20,31). Sam fakt, iż każdy rozdział kończy się serią pytań adresowanych do czytelnika wskazuje na pedagogiczny czy też formacyjny cel publikacji. Kończąc lekturę każdego kolejnego rozdziału czytelnik jest zaproszony do odpowiedzi na pytanie o swą tożsamość, którą odkrywa poprzez identyfikację lub jej brak z wybraną postacią rozmówcy Jezusa.

Uzasadniając wybór dialogu jako formy organizującej odkrywanie tożsamości Jezusa i ucznia, Autor we wstępie przywołuje myśl papieża Benedykta XVI, zawartą w adhortacji *Verbum Domini*, ukazującej spotkanie z Jezusem

jako prawdziwy początek rodzenia się chrześcijanina (VD 11). Poprzez wcielenie Jezus z Nazaretu, prawdziwe Słowo (*Logos*) Ojca, jest widzialną „Twarzą” Ojca. Stąd spotkanie z Jezusem staje się nieuchronnie spotkaniem z Ojcem i Duchem, z Trójcą. Wchodząc w dialog z Jezusem, wchodzi się mimochodem w dialog z Trójcą, która ze swej natury jest wspólnotą Osób trwających w dialogu (por. VD 6). Jeśli zatem wewnętrzny dialog trynitarny jest dialogiem miłości, Ewangelista nie waha się stwierdzić, że Jezus jest Słowem miłości Ojca skierowanym do świata (zob. J 3,16). Przez „świat” Ewangelista rozumie każdego człowieka, gdyż otwarcie człowieka na dialog wynika z samej natury człowieka jako bytu stworzonego na obraz i podobieństwo Boga. Słowem, skoro Bóg jest osobą dialogiczną, to jest nią także człowiek, obraz Boga. W efekcie, trwając w dialogu z Bogiem odnajdujemy nie tylko Boga, ale odkrywamy także siebie, swą tożsamość, swą godność i mamy szansę stać się bardziej sobą.

W konwencję książki, będącą z założenia omówieniem dialogów, wpisuje się także wybór rozdziału siedemnastego Ewangelii Janowej, który Autor przedstawia jako dialog Jezusa z Ojcem (ss. 197-205). Z perspektywy czysto formalnej, tekst ten nie jest dialogiem, ale zapisem monologu Jezusa; pod względem treściowym jest to modlitwa Jezusa kierowana do Ojca. Włączenie tej mowy Jezusa do książki może zaskakiwać, skoro Autor pomija cały zbiór mów pożegnalnych w J 14–16, które mogą być traktowane jako dialog z obecnymi w Wieczerniku uczniami. Wybór J 17, Autor uzasadnia odwołaniem do opinii jednego z najznamienitszych współczesnych komentatorów Ewangelii Janowej, R.E. Browna, który określa ten tekst „rodzinną rozmową niebieską” Syna z Ojcem (s. 198). Rozdział ten, zdaniem Browna, jest zapisem „rozmowy”, gdyż występująca w tekście figura Ojca jest podmiotem aktywnym za sprawą swoich czynów.

Każdy rozdział książki ma identyczną strukturę. Autor wyjaśnia, że „interpretacja tych tekstów przyjmuje formę komentarza, który obejmuje kolejno analizę (1) czasu i (2) miejsca danego dialogu, (3) charakterystykę osób będą-

cych partnerami lub przedmiotem rozmowy, (4) badanie struktury narracji, w której występuje dany dialog oraz (5) weryfikację, w jakim stopniu rozmówcy Jezusa, poznając prawdę o Jego osobie, odkrywają na nowo swoją tożsamość. Ostatnim elementem analizy są (6) pytania skierowane bezpośrednio do czytelnika tego komentarza” (s. 11). Wybór metody narracyjnej autor usprawiedliwia faktem, iż analiza narracyjna „nie zawęży interpretacji tekstu biblijnego tylko do odczytania jego znaczenia, lecz doprowadza do konfrontacji świata, w którym żyje czytelnik, ze światem, który wyłania się z interpretowanego tekstu” (s. 11). Wybór tej metody jest zdecydowanie słuszny, gdyż w IV Ewangelii – cytując Gail R. O’Day, znaną komentatorkę tejże Ewangelii – miejscem objawienia tożsamości Jezusa i uczniów, a zatem miejscem objawienia Boga, nie są „dzieła, treści, paradygmaty, dogmaty, lub jakieś spotkanie mające swoje niezależne życie poza tekstem Ewangelii. Nie można oddzielić faktu objawienia lub treści objawienia od *sposobu* objawienia (...) *Objawienie dokonuje się w narracji Ewangelii i w świecie wykreowanym przez słowa tejże narracji.*”¹ Tym, co komunikuje treść objawienia w IV Ewangelii jest jej tekst, który tworzy jedną przemyślaną od początku do końca narrację. Dowodem tej jedności jest zachodzące niejednokrotnie zdumiewające zjawisko zacierania się granicy między tym, co mówi Jezus, a tym co mówi narrator. Nieraz trudno wskazać jednoznacznie zdanie, które kończy wypowiedź Jezusa, a zaczyna wypowiedź narratora. Ostatecznie jednak nie ma znaczenia, czy w narracji dane przesłanie wychodzi z ust Jezusa, czy też spod pióra narratora. Każde bowiem autorytatywne teologiczne przesłanie zawarte w Czwartej Ewangelii pochodzi ostatecznie od Jezusa jako jedyne Egegety (1,18) i Objawiciela Ojca (14,9). Do tej cechy stylu Janowego dochodzi jeszcze jeden ważny element narracji Janowej, a mianowicie tożsamość Jezusa objawia się nie tylko przez słowa i czyny samego Jezusa, ale także

¹ *Revelation in the Fourth Gospel. Narrative Mode and Theological Claim* (Philadelphia 1986) 94.96.

poprzez postawy i słowa uczniów Jezusa. Uczniowie są „miejscem” czy też, jak mawia znany francuski komentator IV Ewangelii A. Marchadour, „lustrem” w którym objawia się Jezusa.² Stąd też bardzo słusznie Autor wybierając metodę narracyjną w swym podejściu do tekstu IV Ewangelii rozważa paralelnie tożsamość Jezusa wraz z tożsamością ucznia (poświęcona jest temu piąta część każdego rozdziału). Może to zaskakujące, ale wpatrując się w Janowego Jezusa czytelnik odkrywa swoją tożsamość (tożsamość ucznia), a wpatrując się w ucznia odkrywa tożsamość Jezusa. Bardzo często, czytelnik jest pociągany do Jezusa jako objawiciela prawdy o Bogu poprzez niezrozumienie uczniów. Wracając do kwestii metody, należy zauważyć, że tekst IV Ewangelii jest zróżnicowany, gdyż obok części typowo narracyjnych (jak opisy wydarzeń) zawiera on także dialogi i długie mowy Jezusa. Obecność tychże dialogów i mów sugeruje, iż bardziej adekwatnym narzędziem pomagających w ich odczytaniu jest analiza retoryczna. Stąd pożądanym byłoby ubogacenie metody badania omawianych tekstów o analizę retoryczną. Należy jednak zauważyć, iż Autor w każdym rozdziale zamieścił ważny element tejże analizy, a mianowicie strukturę tekstu, ukazującą rozwój argumentacji w danej mowie czy dialogu.

Bibliografia dzieli wykorzystane pozycje na komentarze, opracowania i słowniki. Wśród komentarzy znalazły się trzy uznawane wśród egzegetów za dzieła niemal klasyczne w studiach Janowych. Ich autorami są R.E. Brown (1966-1970), R. Schnackenburg (1965-1975) (przez pomyłkę widnieje tam inicjał imienia „J”) oraz F.J. Moloney (1998). Autor wielokrotnie odwołuje się w tekście do tychże komentatorów. W tej sekcji znalazły się także dwa najważniejsze polskie komentarze do Ewangelii Janowej autorstwa S. Mędali (2010) i L. Stachowiaka (1975). W dziale opracowań znalazło się także klasyczne dzieło poświęcone narracyjnej analizie Ewangelii Janowej, które

² A. MARCHADOUR, *Les personnages dans l'évangile de Jean*. Miroir pour une christologie narrative (LiBi 139; Paris 2004).

Autor również wielokrotnie cytuje: R.A. Culpepper, *Anatomy of the Fourth Gospel. A Study in Literary Design* (1983). Zważywszy na podtytuł książki i obraną metodę, dla zaznajomionych z metodą narracyjną w studium IV Ewangelii, zwraca uwagę brak ważnych pozycji autorstwa M.W.G. Stibbe'a, *John as Storyteller. Narrative Criticism and the Fourth Gospel* (1992) (wraz z solidnym komentarzem narracyjnym do J 18–19) oraz *John's Gospel* (w serii: *New Testament Readings*) (1994). Wysoki poziom merytoryczny książki byłby jeszcze dodatkowo wzmocniony przez odniesienie się do ustaleń zawartych w przywołanej już książce A. Marchadoura czy R. Vignolo, *Personaggi del Quarto Vangelo. Figure della fede in San Giovanni* (1994.²2003).

Należy z uznaniem podkreślić obecność słownika, umieszczonego na końcu książki. Zawiera on 71 haseł, które zostały zaznaczone w tekście książki asteryskiem. Zgodnie z zamierzeniem Autora mają one ułatwić lekturę „osobom nie do końca obeznanym z kwestiami egzegetycznymi” (stąd hasło *Logos, protoewangelia* czy *Pięcioksiąg*). Słownik zawiera także „terminy techniczne stosowane w analizie narracyjnej” (np. *program narracyjny, scena typiczna, suspens*), „trudniejsze określenia z zakresu gramatyki i składni” (np. *aoryst, perfectum, passivum theologicum*) oraz słowa definiujące „pewne kwestie historyczne i kulturowe” (np. *Asklepios, Dzień Prześlagnia, Samarytanin*). Lekturę ułatwia skrócony zapis przypisów w tekście ciągłym książki. Nadto, przejrzysty układ tekstu wewnątrz każdego rozdziału, wraz z pogrubieniem istotnych terminów czy wyrażeń, czyni lekturę niezwykle przyjemną. Prócz drobnych pomyłek typograficznych (np. zapis transliteracyjny słowa *dabar* na s. 284) należy podkreślić staranność przygotowania edytorskiego tekstu. Książkę charakteryzuje także godna zauważenia precyzja w transliteracji wyrazów greckich (zob. np. 152) oraz hebrajskich (np. s. 134 czy 138).

Gratuluje Autorowi kolejnej niezwykle pozytywnej publikacji popularyzującej Pismo Święte, należy powtórzyć za ks. H. Witczykiem słowa z przedmowy (s. 7)

wskazujące na niezwykle szeroki potencjalny krąg adresatów książki. Może być ona bowiem z powodzeniem polecona „uczestnikom kręgów biblijnych, szkołom Słowa Bożego, wspólnotom praktykującym *lectio divina*, osobom zaangażowanym w apostołat biblijny, katechetom i duszpasterzom, pedagogom wychowującym dzieci i młodzież, rodzicom i liderom ruchów religijnych.” W istocie każdy miłośnik Słowa Bożego znajdzie w książce ks. prof. W. Pikora wiele cennego, kompetentnie przedstawionego materiału do nauki i modlitewnej refleksji, służącej pogłębieniu więzi z żywym Słowem Ojca.

Ks. Adam Kubiś